Sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausosasto
Digitalisaation ja tiedonhallinnan yksikkö
Outi Äyräs-Blumberg

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LAUSUNTO PEURUSTUSLAKIVALIOKUNNALLE HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ LAIKSI TARTUNTATAUTILAIN VÄLIAIKAISESTA MUUTTAMISESTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA (HE 225/2020 VP)

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain muuttamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriö lausuu asiasta seuraavaa.

Tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta annettua lakia esitetään muutettavaksi siten, että mahdollistettaisiin tartuntaketjujen katkaisua tehostavan mobiilisovelluksen eli Koronavilkun rajat ylittävä yhteentoimivuus muiden EU- ja Eta-maissa sekä Sveitsissä kehitettyjen sovellusten kanssa. Koronavilkun rajat ylittävä yhteentoimivuus voisi mahdollistaa koronaviruksen tartuntaketjujen tehokkaamman katkaisun ja estää epidemiaa leviämästä myös silloin, kun sovellusten käyttäjät liikkuvat yhteentoimivuuteen osallistuvien maiden välillä.

Esityksessä säädettäisiin covid-19-epidemian aiheuttaneen koronaviruksen tartuntaketjujen katkaisua tehostavan tietojärjestelmän rajat ylittävän käytön yhteydessä tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä. Lakiin lisättäisiin uudet säännökset tietojärjestelmän rajat ylittävän käytön yhteydessä tapahtuvasta henkilötietojen luovuttamisesta toisen EU:n jäsenvaltion, Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion tai Sveitsin nimetylle kansalliselle viranomaiselle tai viralliselle elimelle koronavirukselle mahdollisesti altistuneiden henkilöiden tavoittamiseksi. Esityksessä säädettäisiin mobiilisovelluksen käyttäjän suostumuksesta tietojen luovutukseen sekä tietojen käyttötarkoituksesta ja muusta käsittelystä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaisi tietojen luovutuksesta. Tiedot, eli pseudonyymiset tunnisteet, joista henkilöä ei voisi tunnistaa, luovutettaisiin EU-komission tuottaman ja tarjoaman tietoturvallisen yhdyskäytäväpalvelun kautta. Ennen yhteentoimivuuden aloittamista Liikenne- ja viestintäviraston Kyberturvallisuuskeskus arvioisi järjestelmän tietoturvallisuuden.

Yhteentoimivuus ja sen edellyttämä yhteistyö perustuvat komission täytäntöönpanopäätökseen (EU) 2020/1023, joka on annettu potilaiden oikeuksien soveltamisesta rajat ylittävässä terveydenhuollossa annetun direktiivin 2011/24/EU nojalla. Komission täytäntöönpanopäätöksen tavoitteena on

mahdollistaa kansallisten mobiilisovellusten yhteentoimivuus, jotta näiden sovellusten tukemaa covid-19-epidemian tartuntaketjujen jäljittämistä ja altistuksesta varoittamista voidaan jatkaa myös silloin, kun kansalaiset siirtyvät toiseen jäsenvaltioon. Osallistuminen täytäntöönpanopäätöksen mukaiseen yhteistyöhön ja rajat ylittävään tietojenvaihtoon on jäsenvaltioille vapaaehtoista.

Tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on mahdollistaa EU- ja Eta-maissa sekä Sveitsissä kehitettyjen mobiilisovellusten yhteentoimivuus siten, että näiden maiden sovellusten käyttäjät voisivat saada tiedon mahdollisesta altistumisestaan omaan sovellukseensa, kun he ovat kohdanneet henkilön, jolla on käytössään toisessa EU- tai Eta-maassa tai Sveitsissä kehitetty sovellus. Esityksellä pyritään tehostamaan covid-19-tartuntaketjujen katkaisua erityisesti rajat ylittävissä tilanteissa. Covid-19-epidemian tehokas hallinta on välttämätöntä ihmisten elämän, terveyden ja huolenpidon suojelemiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän ylikuormitustilanteiden estämiseksi. Komission täytäntöönpanopäätöksessä (EU) 2020/1023 todetaan, että koska jäsenvaltioiden välisiä matkustamista koskevia rajoituksia on poistettu kesäkuusta 2020 alkaen, jäsenvaltioiden välillä olisi parannettava kansallisten tieto- ja viestintäteknisten järjestelmien yhteentoimivuutta sähköisten terveyspalvelujen verkostossa ottamalla käyttöön digitaalinen infrastruktuuri, joka mahdollistaa yhteentoimivuuden kansallisten mobiililaitteissa käytettävien kontaktien jäljitys- ja varoitussovellusten välillä. Täytäntöönpanopäätöksen tavoitteena onkin mahdollistaa kansallisten mobiilisovellusten yhteentoimivuus, jotta näiden sovellusten tukemana voidaan mahdollisesta altistumisesta varoittamista jatkaa myös silloin, kun kansalaiset matkustavat jäsenvaltioiden välillä. Yhteentoimivuudella voisi siten olla vaikutusta myös matkustusrajoitusten purkamiseen, kun tartuntaketjujen katkaisu voisi tehostua myös rajat ylittävissä tilanteissa.

Tartuntatautilain 4 a luvussa on säädetty tietojärjestelmän käytön yhteydessä tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä. Koska yhteentoimivuuden toteuttaminen edellyttää eräiltä osin uudenlaista henkilötietojen käsittelyä, olisi mainittua sääntelyä muutettava. Esityksen tavoitteena on säätää henkilötietojen käsittelystä yhteentoimivuuden mahdollistamiseksi. Esityksessä säädettäisiin siksi tietojärjestelmän yhteydessä tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä sekä tietojen luovuttamisesta toisen maan sovelluksesta vastaavalle viranomaiselle tai viralliselle elimelle. Mobiilisovelluksen käyttäminen on edelleen vapaaehtoista. Myös tietojen käsittely rajat ylittävissä tilanteissa

olisi käyttäjälle vapaaehtoista ja esityksessä säädettäisiinkin mobiilisovelluksen käyttäjän antamasta suostumuksesta tietojen käyttöön ja luovuttamiseen. Sovelluksen käyttöönoton tai päivityksen yhteydessä henkilöä informoitaisiin tietojärjestelmän avulla tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä rajat ylittävässä käytössä EU- ja Eta-maiden sekä Sveitsin välillä. Sovellusten kohtaamisessa tapahtuva pseudotunnisteiden tallentaminen pysyy pääperiaatteiltaan samana. Sovelluksen käyttäjä ei saa tietoonsa sovelluksen tallentamia pseudotunnisteita. Sovellus ei myöskään kerää tietoa siitä, minkä maan sovelluksen kanssa kohtaaminen on tapahtunut.

EU-komission yhdyskäytäväpalvelu

EU-komission tuottama ja tarjoama yhdyskäytäväpalvelu perustuu komission täytäntöönpanopäätökseen (EU) 2020/1023, jossa kuvataan tietojenvaihdon kokonaisuutta ja luodaan säännöt tietojenvaihtoon eli yhteentoimivuuteen osallistuville viranomaisille sekä tietojenvaihdolle. Täytäntöönpanopäätöksen 7 a artiklassa täsmennetään tyhjentävästi ne tiedot, joita yhdyskäytäväpalvelun kautta voidaan välittää rajat ylittävässä tietojen vaihdossa kansallisten mobiililaitteessa käytettävien kontaktien jäljitys- ja varoitussovellusten välillä. Kun henkilötietoja vaihdetaan yhdyskäytäväpalvelun kautta, käsittely on rajoitettava helpottamaan kansallisten mobiililaitteissa käytettävien kontaktien jäljitys- ja varoitussovellusten yhteentoimivuutta yhdyskäytäväpalvelussa ja kontaktien tavoittamisen jatkuvuutta rajat ylittävissä yhteyksissä. Näin ollen henkilötietoja ei lähtökohtaisesti saisi käyttää muihin yhteensopimattomiin käyttötarkoituksiin. Täytäntöönpanopäätöksessä viitataan myös Euroopan tietosuojaneuvoston ohjeeseen ja lausuntoon, joissa tuodaan esiin, että tietojen käyttötarkoituksen tulee olla rajattu Covid-19-kriisin hallintaan ja ulkopuolelle pitää rajata esimerkiksi kaupallinen ja lainvalvonnallinen käyttötarkoitus. Kaikkien yhdyskäytäväpalvelun kautta siirrettävien tunnistetietojen on täytäntöönpanopäätöksen mukaan oltava pseudonymisoituja. Yhteentoimivuuteen osallistuvat maat säilyttävät pseudonyymisiä tunnisteita taustajärjestelmissään korkeintaan 14 vuorokautta. Tämän jälkeen tietoa tunnisteiden kohtaamisesta ei enää ole.

Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Lakiehdotuksen mukaan rajat ylittävän yhteentoimivuuden toteuttamiseksi tartuntatautilain 4 a luvussa tarkoitetussa tietojärjestelmässä saataisiin käsitellä henkilötietoja myös rajat ylittävään tietojen vaihtoon muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden, Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden tai Sveitsin vastaavien mobiilisovellusten ja niiden taustajärjestelmien välillä. Tähän liittyen järjestelmässä saataisiin käsitellä myös tietoa rajat ylittävään

käyttöön liittyvistä maista. Edellä mainitussa tarkoituksessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos voisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tartunnastaan ilmoittaneen käyttäjän pseudonyymiset tunnisteet toisen jäsenvaltion, Euroopan talousalueen valtion tai Sveitsin toimivaltaiselle viranomaiselle. Luovutuksen edellytyksenä olisi käyttäjän suostumus. Tietojärjestelmää koskeva tartuntatautilain muutos on säädetty eduskunnan perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 20/2020 vp). Nyt esitettävä laajennus perustuu samoille perusratkaisuille kuin alkuperäinen järjestelmä.

Esitetty laki mahdollistaa Suomen liittymisen rajat ylittävään tietojen vaihtoon, mikä laajentaa covid-19-epidemian torjumiseksi käytettävissä olevien vapaaehtoisten keinojen valikoimaa ja vähentää tarvetta ehkäistä covid-19-tartuntojen leviämistä perusoikeuksia rajoittavilla keinoilla. Tietojärjestelmän rajat ylittävä toiminta edellyttäisi tartunnastaan ilmoittaneen käyttäjän pseudonyymisten tunnisteiden luovuttamista toisen EU:n jäsenvaltion, Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion tai Sveitsin nimetylle kansalliselle viranomaiselle tai viralliselle elimelle. Mainitut tiedot ovat terveyteen liittyvinä tietoina arkaluonteisia. Lakiehdotuksen sisältämä sääntely on täsmällistä ja yksityiskohtaista, ja luovutettavat tiedot on rajattu ainoastaan tietoihin, joiden käsitteleminen kyseisessä yhteydessä on välttämätöntä. Ehdotetussa 43 i §:n 2 momentissa luovutettavien tietojen käyttötarkoitus rajataan mahdollisesti tartunnalle altistuneiden mobiilisovellusten käyttäjien tavoittamiseen. Tietojen siirtäminen muiden valtioiden viranomaisille edellyttäisi lisäksi käyttäjän nimenomaista suostumusta. Suostumuksesta tulisi käydä ilmi, että se on annettu vapaaehtoisesti ja nimenomaisesti sekä tietoisena siitä, mihin tarkoituksiin mobiilisovelluksella siirrettyjä tietoja voidaan luovuttaa ja käyttää. Suostumuksesta olisi myös käytävä ilmi, ettei sitä ole annettu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakaspalvelutilanteessa eikä viranomaismenettelyssä. Kuten edellä esityksen perusteluissa on tarkemmin kuvattu, henkilötietojen käsittely perustuisi yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohtaan ja erityisten henkilötietoryhmien osalta 9 artiklan 2 kohdan i alakohtaan kuten muutoinkin henkilötietojen käsittely tietojärjestelmän yhteydessä. Henkilön antama suostumus tietojen siirtämiseen ainoastaan täydentäisi tätä oikeusperustaa henkilötietojen käsittelyn suojatoimena.

Lain voimaantulo ja lain voimassaolon jatkaminen

Hallitus on esittänyt, että laki tulisi voimaan 30.11.2020. Esitys voimaantuloajankohdasta on perustunut komission ilmoittamaan aikatauluun siitä, miten yhteentoimivuuteen osallistuvat jäsenvaltiot voisivat liittyä yhdyskäytäväpalveluun, sekä Koronavilkun yhteentoimivuuden edellyttämän kehitystyön etenemiseen. Liittyä voi kuitenkin myös 30.11.2020 jälkeen. Lain voimassaoloaikaa jatkettaisiin 31.12.2021 saakka. Syksyn 2020 aikana pandemia

on uudelleen selvästi kiihtynyt useimmissa EU-maissa Suomi mukaan lukien. Vaikka Covid-19-rokotteen kehitystyö jatkuu aktiivisesti, on epätodennäköistä, että rokotuksilla saavutetaan pandemian merkittävää hidastumista vuoden 2021 aikana. Tartuntaketjujen katkaisua tehostava tietojärjestelmä on yksi osa epidemian hallintaa. Tehokas ja nopea tartuntaketjujen jäljitys on avainasemassa koronaviruksen leviämisen estämisessä. Tietojärjestelmä olisi voimassa olevan lain mukaan joka tapauksessa käytössä vain niin kauan kuin se on tarpeellista covid-19-tartuntaketjujen katkaisemiseksi.

Hallitussihteeri Outi Äyräs-Blumberg

JAKELU Perustuslakivaliokunta